

*Остафійчук Г. В.,**кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права**Інституту права та суспільних відносин**ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анотація. У статті досліджується елементи прокурорського нагляду в разі застосування слідчими підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій. Надається авторське визначення поняття негласних слідчих (розшукових) дій та застосування технічних засобів під час їх проведення. Надається аналіз наукових точок зору та практичних положень під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Визначаються проблемні ситуації кримінального процесуального законодавства під час процедури отримання дозволу слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. На підставі практики застосування негласних слідчих (розшукових) дій надаються пропозиції щодо подальшого удосконалення та запропоновані зміни до чинного законодавства, які необхідні для підвищення ефективності використання технічних засобів.

Ключові слова: слідчий, слідчий суддя, прокурор, негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, докази, інформація, технічні засоби.

Постановка проблеми. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) встановив у ст. 36 КПК повноваження прокурора, які передбачають процесуальний контроль, керівництво та нагляд за процесуальною діяльністю слідчого під час досудового розслідування. Нові повноваження встановили не тільки практичні, але й теоретичні проблеми їх використання.

Недостатність, суперечливість, в окремих випадках відсутність правової бази приводить до виникнення процедурних та процесуальних проблем, які суттєво впливають на якість проведення слідчих дій, що приводить до порушення прав і свобод людини та громадянина, заважає встановити істину під час судового розгляду.

Вченими кримінально процесуального циклу постійно вказується на необхідність більш широкого використання наукового потенціалу в кримінальному провадженні.

Метою дослідження є визначення елементів прокурорського нагляду під час проведення слідчими підрозділами процесуальних, слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій. Визначити теоретичні та практичні проблемні ситуації кримінального процесуального законодавства під час процедури отримання дозволу слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Надати пропозиції щодо подальшого удосконалення та зміни чинного законодавства, які необхідні для підвищення ефективності прокурорського нагляду, контролю та процесуального керівництва.

Теоретичне обґрунтування. Теоретичні елементи прокурорської діяльності постійно удосконалюються. Вони знайшли своє відображення в ст. 121 Конституції України. Конституцією встановлена єдина система прокуратури, на яку покладається: підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадян або держави в суді у випадках, визначених законом, нагляд за додержанням законів органами, які

проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням прав і свобод громадян.

Прокурор першим приймає процесуальне рішення щодо проведення процесуальних, слідчих розшукових, негласних слідчих (розшукових) дій. На підставі подання прокурора слідчий суддя складає ухвалу про їх проведення.

Прокуратура отримала повноваження які повинні забезпечити усі форми захисту прав і свобод громадян.

Процесуальні повноваження прокурора були розкриті в монографічних публікаціях О.М. Бандурка, М.Й. Курочки, П.М. Каркача, І.Е. Марочкіна, С.В. Слінька та ін., які надали положення щодо реформування окремих елементів повноважень прокурора в змагальному процесі та визначили аспекти прокурорського нагляду, контролю та керівництва [7; 8; 9; 10].

Визначаючи напрями підвищення результативності інформаційного забезпечення в стадії досудового слідства, І.О. Ієрусалимов, Є.Д. Лук'янчиков, О.О. Пунда та ін. доводять, що одним із своєчасних, повних сучасних можливостей є досягнення наукового технічного прогресу. Підкреслюється, що оскільки ці досягнення використовуються в специфічній сфері пізнавальної діяльності, на законодавчому рівні мають бути чітко визначені форми, суб'єкти й порядок їх використання [4, с. 6; 5, с. 7; 6, с. 9].

Виклад загального матеріалу. Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва уповноважений: починати досудове розслідування; мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати слідчому проведенню процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій; скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих; приймати процесуальні рішення щодо закриття кримінального провадження або продовження строків досудового розслідування; затверджувати обвинувальний акт; підтримувати державне обвинувачення в суді; оскаржувати ухвалу або вирок суду.

На підставі вказаних у законі повноважень прокурора, пропонується класифікувати елементи процесуального контролю за наступними критеріями – залежно від джерела їх закріплення: організаційний або процесуальний. Відносно спрямованості контроль можна встановити: превентивний або попереджувальний, який включає до себе перевірку матеріалів кримінального провадження, дачу вказівки про проведення процесуальних, слідчих розшукових дій; поточний або оперативний у разі отримання інформації про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Останній компонент, який можна визначити та назвати як фільтруючий. Він повинен бути постійним, тому що прокурор отримує інформацію

не тільки від слідчого, але сам проводить перевірку матеріалів кримінального провадження та проводить слідчі розшукові дії.

Треба зазначити, що процесуальні повноваження прокурора відрізняються за змістом. Пропонується процесуальні повноваження підрозділяти на самостійні групи. По-перше, засоби контролю за процесуальною діяльністю слідчого під час досудового розслідування. По-друге, повноваження, які пов'язані з розподілом обов'язків щодо проведення досудового розслідування та засоби оперативного реагування шляхом скасування незаконних чи необґрунтованих процесуальних рішень слідчого.

Аналіз практики процесуального керівництва прокурора за проведенням слідчих розшукових дій слідчою групою свідчить, що кримінальне процесуальне законодавство не закріплює повноваження прокурора за контролем створення слідчих груп.

Практика встановила процесуальні положення їх створення, які можна визначити за наступним: оперативна інформація, яка надходить до слідчого потребує ретельної перевірки, а самостійно слідчий не може її перевірити; наявність пов'язаних між собою епізодів вчинення кримінального правопорушення; кримінальне правопорушення вчинено на різних територіях або територіально розрізнених об'єктах; значна кількість підозрюваних та ін.

Емпіричний матеріал свідчить, що в 60% випадках прокурор не отримав постанови керівника органу досудового розслідування щодо створення слідчої групи. 25% прокурор під час затвердження обвинувального акту ознайомився з постановою керівника органу досудового розслідування про створення слідчої групи. 15% прокурор після співбесіди зі слідчим знав про створення слідчої групи.

Під час опитування керівників органу досудового розслідування було встановлено, що в 80% вони не повідомляли прокурора про створення слідчої групи, тому що вважали що мають право самостійно примати дане процесуальне рішення. 20% направляли прокурору копію постанови про створення слідчої групи.

Виходячи з даних процедурних прогалин пропонується внести зміни до ст. 39 КПК України. Дану статтю необхідно викласти в наступній редакції: «Проведення досудового розслідування слідчою групою здійснюється в разі складності кримінального провадження, значного обсягу слідчої роботи. Керівник органу досудового розслідування складає постанову про створення слідчої групи, призначає старшого слідчої групи, який приймає кримінальне провадження та керує слідчими. Постанова про створення слідчої групи оголошується підозрюваному, захиснику, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, їх представникам, про що складається протокол. Копія протоколу повинна бути надана наглядовому прокурору».

Важливим елементом процесуального керівництва прокурора є оскарження процесуальних дій та рішень слідчого до суду. На стадії досудового провадження можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, рішення слідчого про зупинення або закриття досудового розслідування, про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та ін.

Аналіз літератури, висловлювання Л.О. Богословської, Ю.М. Грошевого, І.М. Гуткіна, Ю.О. Гурджі, В.Г. Дасва, М.Н. Маршунова та інших дає підстави зробити висновок, щодо забезпечення судового контролю за діяльністю слідчих підрозділів [1, с. 66; 2, с. 43; 3, с. 45]

Судовий контроль є функцією судової влади, основне завдання якого полягає в забезпеченні суворого й неухильного виконання законів, дотримання правової дисципліни органами досудового розслідування. Судовий контроль відрізняється від нагляду тим, що він здійснюється слідчим суддею, який має повноваження щодо скасування незаконних та необґрунтованих процесуальних рішень слідчого та прокурора на стадії досудового розслідування.

Юридичні чинники в разі оскарження, по-перше, забезпечені нормами чинного законодавства та санкціями, які встановлені під час розгляду скарги. По-друге, скарга після її отримання судом дає підстави для перевірки матеріалів кримінального провадження, визначити порушення закону, прийняти заходи щодо усунення встановлених порушень.

Наступний аспект нашої проблеми є процесуальний контроль прокурора за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій. Суперечка, яка відбувається між теорією та практикою застосування даних процесуальних дій останнім часом вирішується на користь практичного механізму їх проведення та фіксації за допомогою технічних засобів.

По-перше, здатність об'єктивно відображати події, що відбуваються, запам'ятовувати їх з дрібними подробицями, довгостроково зберігати й багаторазово відтворювати, робить технічні засоби найважливішим інструментом забезпечення об'єктивного досудового розслідування.

У КПК немає механізму, який регламентує процедуру застосування технічних засобів. Крім того КПК має окремі суперечливі щодо визначення поняття технічних засобів. З одного боку вказується про застосування «криміналістичної техніки» з іншого «спеціальні технічні засоби» та ін. З іншого в нормативних документах оперативного розшукового права використовуються терміни, які порушують логіко-смыслову структуру тексту КПК.

У чинному КПК України поняття «технічний засіб» застосовується в ст. 27 – обов'язковість фіксування судового провадження технічними засобами, ст. 42 – права підозрюваного на застосування технічних засобів при проведенні процесуальних дій, ст. 56 – права потерпілого на застосування технічних засобів при проведенні процесуальних дій, ст. 71 – права спеціаліста на користування технічними засобами, ст. 73 – обов'язки секретаря судового засідання щодо фіксування засідання технічними засобами та ін. Однак, загальне його визначення відсутнє.

Окремі питання використання науково-технічних засобів на стадії досудового розслідування були розглянуті авторами: В.Г. Гончаренком, В.Т. Нором, М.Є. Шумилом, С.В. Ківаловим, С.В. Міщенком, В.Ю. Захарченком, О.М. Бандуркою, С.М. Блажівським, Є.П. Бурдолом [7; 8; 9; 10] та ін.

Аналіз літературних джерел дозволяє надати визначення технічних засобів у кримінальному провадженні, а саме – це сукупність технічних, засобів, спеціальних пристроїв, науково обґрунтованих способів і тактичних прийомів їх використання, що застосовуються слідчим для досягнення результату, який сприяє захисту прав, свободи та законних інтересів учасників кримінального провадження, повному та швидкому досудовому розслідуванню, встановленню підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Прокурор зобов'язаний контролювати проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за допомогою технічних засобів фіксування. По-перше, прокурор повинен надати згоду на подання слідчого до слідчого судді. По-друге, він повинен проконтролювати виконання ухвали слідчого судді та отримати копію протоколу про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У разі встановлення порушень закону під час

проведення негласної слідчої (розшукової) дії прокурор повинен скасувати результати її проведення.

Висновки. Основним напрямом розвитку та удосконалення процесуального керівництва, контролю та нагляду прокурора на стадії досудового розслідування є підвищення ефективності його процесуального контролю за процесуальною діяльністю слідчого. Слід зазначити, що процесуальна діяльність прокурора повинна постійно удосконалюватися на підставі правового регулювання щодо отримання процесуальної інформації, яку прокурор отримує під час процесуального керівництва. Він самостійно повинен проводити слідчі розшукові дії для встановлення обставин кримінального правопорушення, викриття винного та повинен прийняти заходи, які забезпечують можливість усунення порушень закону, у разі обмеження прав і свобод людини та громадянина.

Література:

1. Грошевой Ю.М. Нове в кримінально-процесуальному законодавстві України // Ю.М. Грошевой, Т.М. Мірошніченко – Х.: Основа. 2002. – 110 с.
2. Гурджи Ю.А. Процесуальное обеспечение прав личности. Вопросы теории // Ю.А. Гурджи / – Одеса. Пальмира. 2006. – 173 с.
3. Даев В.Г., Маршун М.Н. Основы теории прокурорского надзора // В.Г. Даев., М.Н. Маршун / – Л.: ЛГУ. 1990. – 195 с.
4. Іерусалимов І.О. Інформаційне забезпечення використання науково-технічних досягнень у розслідуванні кримінальних правопорушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.О. Іерусалимов. – К., 1998. – 16 с.
5. Пунда О.О. Використання даних, одержаних у результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.О. Пунда. – К., 2002. – 18 с.
6. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень (правові й тактико-криміналістичні аспекти): автореф. дис. ... доктора юрид. наук / Є.Д. Лук'янчиков. – К., 2005. – 18 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90-91 (зі змінами й доповненнями).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012 – 1224 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.В. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одісей, 2013. – 1104 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

Остафійчук Г. В. Процесуальний контроль прокурора на стадії досудового розслідування

Анотація. В статті досліджуються елементи прокурорського надзора в разі застосування слідчими підрозділами негласних слідств (розшукових) дій. Предоставляется авторское определение понятия негласных следственных (розыскных) действий и применения технических средств во время их проведения. Предоставляется анализ научных точек зрения и практических положений при проведении негласных следственных (розыскных) действий. Определяются проблемные ситуации уголовного процессуального законодательства во время процедуры получения разрешения следственного судьи на проведение негласных следственных (розыскных) действий. На основании практики применения негласных следственных (розыскных) действий предоставляются предложения по дальнейшему совершенствованию и предложены изменения в действующее законодательство, которые необходимы для повышения эффективности использования технических средств.

Ключевые слова: следователь, следственный судья, прокурор, негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскная деятельность, доказательства, информация, технические средства.

Ostafiychuk H. Procedural control prosecutor at the stage of prejudicial investigation

Summary. The article examines the elements of Public Prosecutions in the case of covert investigators investigative units (search) action. Available author's definition of covert investigative (detective) actions and use of technology during their execution. Available scientific analysis perspectives and practical provisions during the undercover investigation (search) action. Identify problematic situations criminal procedural legislation during the authorization procedure-investigating judge to conduct covert investigation (search) action. Based on the practice of covert investigative (detective) actions provided suggestions for further improvement and proposed changes to the current legislation are needed to improve the use of technology.

Key words: investigator, investigator, judge, prosecutor, undercover investigators acts tracking activity, evidence, information technology.